

Hoe zagen de Nederlandse troepen er Bij Waterloo uit?

Door Dr. F.G. de Wilde, m.m.v. F.J.H.Th. Smits

Deze veelvuldig gestelde vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Er waren toen immers geen schilders of tekenaars, die met het leger optrokken om ter plaatse hun indrukken aan het papier toe te vertrouwen, zoals dat o.a. tijdens de laatste wereldoorlog het geval was. Er zijn talrijke schilderijen en prenten, die de fameuze veldslag tot onderwerp hebben, maar die zijn of louter fantasie of in ieder geval veel later ontstaan. Zelfs het beroemde schilderij van J.W. Pieneman in het rijksmuseum te Amsterdam kan, hoe serieus de schilder zich op dit grote werk had voorbereid, ons geen betrouwbaar beeld geven van de uniformering van onze troepen ten zijde van Waterloo.

Het werd namelijk pas in 1819 geschilderd en in het tijdsverloop van vier jaar was er heel wat veranderd in de kleding en uitrusting van ons leger.

Er zijn in de loop der jaren ook vele boeken over de slag verschenen, maar over de uniformen van de daarbij aanwezige troepen wordt daarin weinig geschreven.

Illustraties van Nederlandse uniformen zijn meestal vol fouten, die ontstaan zijn door het steeds weer natekenen van oudere afbeeldingen, die zelf niet altijd betrouwbaar zijn.

Het is de bedoeling om met dit artikel en met de daarbij behorende gekleurde tekening een zo goed mogelijk beeld te geven van het uiterlijk voorkomen van het Nederlandse leger ten tijde van de slag bij Waterloo. Wij zijn, ondanks grondige en kritische bestudering van bronnen uit 1815, ervan overtuigd dat er na onze studie nog steeds veel onzekerheden overblijven.

Bronnen

Originele uniformen of delen daarvan zijn er nagenoeg niet. Behalve de pels, die de toenmalige Prins van Oranje (de latere Koning Willem II) bij Waterloo gedragen heeft, in de Verzameling van het Koninklijk huis, is er in het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum te Delft nog een rok van een tamboer van de Nationale Militie. Voorts zijn er nog enkele sjakoplatten e.d.

Officiële stukken, zoals de kledingvoorschriften van 31 december 1813, 31 januari, 16 en 26 februari 1814 en die van 9 januari 1815 zijn slechts in vage termen gesteld en de grote vraag is of deze wel gevolgd zijn.

Immers het nieuwe leger was in die jaren nog in opbouw.

Er waren geen voorraden en de materialen om nieuwe uniformstukken te maken waren schaars. Er moest veel materiaal uit Engeland aangevoerd worden. De in de Zuidelijke Nederlanden opgerichte troepen waren totaal anders gekleed dan de Noord-Nederlandse en het is moeilijk voor te stellen, dat deze na de vereniging van beide troepenmachten in april 1815 na een paar maanden al de uniformen van het reglement van 9 januari van dat jaar hadden aangenomen.

Bovendien moet men bedenken dat het van oudsher gebruikelijk was om de troepen eens in de twee jaar van nieuwe kleding te voorzien. De troepen die in de loop van 1814 opgericht en gekleed waren, zouden dus pas in 1816 van nieuwe uniformen worden voorzien.

Dit zou dus betekenen dat in de zomer van 1815 nog de oude uniformen volgens de reglementen van 1814 gedragen werden. Een bewijs daarvoor was te vinden op een klein schilderijtje, dat helaas bij de brand in het toenmalig Krijgsgeschiedkundig Archief verloren is gegaan. Het stelde een tafereeltje met Nederlandse cavaleristen in het Bois de Boulogne, kort na Waterloo, voor. Hier zit men karabiniers van de regimenten Nrs 2 en 3 in hun oude uniformen, dus die van het 3^e regiment met de lange rok en de hoed.

Wat de getekende of geschilderde bronnen betreft, de meest bekende en steeds weer nagetekende van J.A. Langendijk, in 1816 uitgegeven respectievelijk bij W. Esser en bij F.J. Weygand te 's-Gravenhage. Deze zijn echter waarschijnlijk na Waterloo getekend, terwijl Langendijk vaak heel slordig was in details en over een grote fantasie beschikte.

Voor de uniformering van de infanterie bij Waterloo kan met beter afgaan op een gravure van J.E. Marcus, gedateerd oktober 1814. Verder is er een grote serie aquarellen van J. Hari in de Royal Collection in Windsor Castle, die vrijwel alle korpsen van ons leger in 1815 omvat. Hoewel deze minder onnauwkeurigheden bevatten dan de series van Langendijk zijn deze conform de voorschriften van 1815 en dus voor Waterloo minder bruikbaar.

Voor de cavalerie beschikt men gelukkig over meer betrouwbare documentatie. Behalve het hierboven genoemde schilderijtje, waarop onze zware cavalerie is afgebeeld, bezit het Musée Royal de l'Armée te Brussel een paar fraaie schilderijen, die officieren van het Regiment Karabijniers tot onderwerp hebben.

Onze Noord-Nederlandse huzaren vindt men op een aquarel van G. de Goltz, ritmeester van het regiment; op een potloodtekening van De Man en op een tweetal gravures naar J. Hari, alle uit 1814.

Voor de Lichte Dragonders No 4 heeft men o.a. een fraaie potloodtekening van A.H. Nolthenius de Man van een officier in grote tenue en een paar officiersportretten, terwijl voor het Zuid-Nederlandse Regiment Lichte Dragonders No 5 een gekleurde gravure naar J. Hari als voorbeeld kan dienen.

Een vrij betrouwbare documentatie bron voor het Zuid-Nederlandse Regiment Huzaren No 8 kan men zien in een tweetal aquarellen van Lintermans uit ca. 1840, maar gebaseerd op gegevens, verstrekt door officieren, die met het regiment bij Waterloo aanwezig waren. (Musée Royal de l'Armée, Brussel).

De artillerie is getekend door Jhr. J.W. Imbyze van Batenburg (kopieën in het K.N.L.W.M. naar de originelen, die bij de brand in het voormalige Krijgsgeschiedkundig Archief zijn vernietigd). Voorts zijn er nog een paar aquarellen van J. Hari in de Royal Collection en een uitstekend officiersportret uit 1815.

Tenslotte beschikken we nog over de schaarse notities t.a.v. uniformen en uitrusting in de gedenkschriften van Nederlandse militairen, die aan de slag deelgenomen hebben.

De Generaal Majoor G.J.J. Rocheli, bij Waterloo kapitein bij het Bataljon Nationale Militie No 189, noteert o.a. in zijn gedenkschriften: '26 april, inspectie door den Koning, den Prins van Oranje en Wellington, grootste tenue met linnen pantalons en slobkousen.' 2 juni.

'Bataljonsorder: de manschappen, die de marmites of bidons dragen, de mantels niet gerold, maar volgens een gegeven model platgeplakt.' 17 mei ontvangt iedere soldaat en onderofficier een broodzak.

21 mei: 'De officieren moeten bij alle exercitieën gekleed zijn in de rok met de grijze pantalon in de laarzen, o.o. en manschappen in de rok, linnen pantalons en slobkousen.'

Op 18 juni schrijft hij dat bij het oprukken van de brigade Detmers de schoenen van de manschappen vaak in de modder bleven steken, zodat zij barrevoets verder trokken. 'Ik had gelukkig sterke souspieds aan, anders zou ik mijne laarzen er in hebben laten zitten'. Later ontmoeting met 'Pruissise tirailleurs, die ons, daar wij de jassen aan hadden en zoo ver vooruit waren, voor Franschen hielden. Wij toonden onze sjerpen en deden ons als Nederlanders kennen.'

Dergelijke aantekeningen vormen een aardige aanvulling op de hierboven beschreven getekende documentatie.

Geraadpleegde literatuur

- Bas, F. de – Prins Frederik der Nederlanden en zijn tijd. Schiedam (1887-1913).
- Carnet de la Fourragère; 9e serie No. 5 (Mars 1951).
- Idem; 3e serie No. 1
- Idem; 3e serie No. 9
- Haswell Miller, A.E. & N.P. Danway – Military drawings and paintings in the collection of her majesty the queen. London (1966-1970).
- Lachouque, H. – Waterloo 1815. Z.pl. (1972).
- Pericoli, U. – 1815: The armies at Waterloo: with additional text by Mischeal Glover. London (1973).
- Raa, F.J.G. ten – De uniformen van de Nederlandse zee- en landmacht hier te lande en in de koloniën: naar aquarellen of teekeningen van J. Hoyneck van Papendrecht, W.C. Staring en J.P. de Veer. 's-Gravenhage (1900).
- Teupken, I.F. – Beschrijving hoedanig de Koninklijke Nederlandse troepen en alle in militaire betrekking staande personen gekleed, geëquipeerd en gewapend zijn (enz.) 's-Gravenhage (1823).

Overigens is dankbaar gebruik gemaakt van documentatiegegevens berustende bij Dr. F.G. de Wilde, Naarden, F.J.T.Th. Smits, Voorburg, E.W. van Popta, Rijswijk ZH en bij de bibliotheek annex prentenkabinet van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum 'Generaal Hoefler', Delft. Een woord van bijzondere dank geldt voorts aan de heer J. Lorette, oud-conservator van het Koninklijk Museum van het Leger en van Krijgsgeschiedenis te Brussel, alsmede aan het prentenkabinet van dat instituut.